

невизначеністю законодавства з питань регулювання сфери енергозбереження та використання альтернативних видів палива. Через невідповідність кодифікацій та бюрократичну тяганину втрачається стимул використовувати енергоефективну продукцію. Структура законодавчої термінології вносить деяку прозорість у визначення підприємства як такого, що використовує альтернативні види палива. Проте, потребує подальшого дослідження встановлення критеріїв включення таких підприємств до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів.

Література

1. Юдін М.А. Регуляторна політика держави у забезпеченні конкурентоспроможності енергозберігаючої машинобудівної продукції : [монографія] / Юдін М.А. – Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2011. – 264 с.
2. Юдін М.А. Потенціал нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії регіонів України / М.А. Юдін // Зелена економіка. Зелені технології. зелені інвестиції : матеріали Міжнародної конф. 6–7 жовтня 2011 р., м. Одеса: збірка тез / Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. – Одеса : ІПРЕД НАН України. 2011. – С. 308–311
3. Про альтернативні види палива : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1391-14>.
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Порядок включення до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0318-08>
6. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://saee.gov.ua/>
7. Енергетична стратегія України на період до 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.
8. Про електроенергетику : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=575%2F97-%E2%F0>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів щодо енергозбереження Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=760-16>.
10. Про енергозбереження : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F94-%E2%F0>

Надійшла 04.02.2012; рецензент: д. е. н. Войнаренко М. П.

УДК 37.014.544(477)

І. А. ЛИБАК

Рівненський державний гуманітарний університет

РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проаналізовано ринок освітніх послуг, досліджено взаємозв'язок з ринком праці та вплив держави на ринок освітніх послуг, виділено та систематизовано чинники, що впливають на конкурентоспроможність навчального закладу.

Analyzed the market of educational services, investigated the relationship of labor market and state influence on the market of educational services, selected and systematized the factors affecting the competitiveness of the institution.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, ринок праці, конкуренція, конкурентоспроможність.

Вступ. За роки побудови ринкової економіки України вища освіта та наука зазнали істотних змін. Розпочався стрімкий розвиток ринку освітніх послуг, а рівень розвитку освітніх послуг став одним із головних показників конкурентоспроможності навчальних закладів. У зв'язку з підписанням Україною Декларації про Болонський процес, а також введенням єдиного незалежного тестування, проблема становлення та розвитку ринку освітніх послуг стала ще більш актуальною. Тому вивчення проблем розвитку ринку освітніх послуг стає дуже важливим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення ринку освітніх послуг, дослідження діяльності навчальних закладів і забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг стали тематикою робіт таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Е. Безгласная, Т. Боголіб, Д. Бондаренко, О. Гаращук, Б. Данилишин, О. Кратт, В. Куценко, Г. Лопушняк, Д. Майсаков, Р. Патора, Л. Прус та інших. Однак, найчастіше проблеми розвитку ринку освітніх послуг розглядаються лише в загальному, а окремі

аспекти і деякі проблеми залишаються не вирішеними. Серед невирішених проблем існує взаємозв'язок ринку освітніх послуг та ринку праці. Це і стало темою нашого дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи – дослідити особливості ринку освітніх послуг України та його зв'язок з ринком праці. Задля досягнення мети потрібно розв'язати наступні завдання:

- 1) проаналізувати поняття „ринку освітніх послуг” та його особливості;
- 2) дослідити взаємозв'язок ринку освітніх послуг і ринку праці;
- 3) виявити основні чинники, які впливають на конкурентоспроможність навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Як правило, під „освітньою послугою” розуміють систему знань, інформації, вмінь, навичок, які використовуються з метою задоволення потреб людини, суспільства і держави. Поняття „ринку освітніх послуг” представляє собою суспільний інститут, який зводить разом освітні заклади і споживачів для відповідно надання та отримання освітніх послуг [1].

З цих позицій, освітні послуги є предметом укладення своєрідної „угоди” між навчальними закладами, з одного боку, і окремими особами, організаціями або підприємствами, а також державою, з іншого. Тобто на ринку освітніх послуг існують як виробники, так і споживачі. Виробниками освітньої послуги виступають навчальні заклади, а споживачами є всі громадяни, які отримують освіту, а також підприємства та організації, які потребують фахівців. Потрібно зазначити, що виробництво освітніх послуг має свою специфіку: громадяни, які отримують вищу освіту, є не лише споживачами, але й ресурсами, необхідними для отримання кінцевого результату. При цьому навчальний заклад для закупівлі цих ресурсів не витрачає своїх коштів, а отримує їх, завдяки попиту на освітні послуги. Окрім вказаних суб'єктів, на ринку освітніх послуг також функціонують посередники (служби зайнятості, біржі праці, органи ліцензування та акредитації освітніх закладів та інші). Вони допомагають просуватися освітнім послугам на ринку.

Специфіка ринку освітніх послуг головним чином зумовлена: [2]

- 1) особливістю освітніх послуг порівняно з іншими видами послуг;
- 2) наявністю зв'язку між ринком праці і ринком освітніх послуг;
- 3) поєднанням методів державного та ринкового регулювання.

Розглядаючи першу особливість ринку освітніх послуг, можна вказати на наступне:

- 1) освітні послуги є нематеріальними та невідчутними до моменту їх отримання;
- 2) вони нероздільно пов'язані з конкретними особами, які надають дані послуги, відтак будь-яка заміна особи (викладача) може змінити результат;
- 3) їхня якість залежить не лише від виробника, але і від споживача, тобто рівня засвоєння (повноти) отриманих послуг.

Стосовно другої особливості, то навчальний заклад на ринку освітніх послуг розглядається як товаровиробник, що випускає на ринок праці спеціалістів з вищою освітою і одночасно задовольняє попит роботодавців. Випускники пропонують себе як фахівця підприємствам, які оцінюють їхню кваліфікацію у формі стартових зарплат та інших умов (надання житла тощо) [3]. Саме тут (на ринку) „відбувається” свого роду угода між освітнім закладом як виробником і підприємством як споживачем. Внаслідок освітня установа не отримує прямих матеріальних вигод, але розраховує отримати вигоду у вигляді піднесення престижу навчального закладу та певної спеціальності, збільшення абітурієнтів, тобто підвищення свого конкурентного становища серед інших навчальних закладів. Саме в такий спосіб ринок освітніх послуг тісно пов'язується з ринком праці.

Тим не менше взаємозв'язок між ринком освітніх послуг та ринком праці не є цілком безпроблемним. Наочно це показано на рис. 1.

Як видно зі схеми, попит і пропозиція на ринку освітніх послуг залежать від попиту на спеціалістів на ринку праці. Сьогодні однією із основних проблем залишається дисбаланс між ринком освітніх послуг та ринком праці, який виявляється у перевищенні попиту на окремі спеціальності і відсутності його на інші. У результаті з'являються незатребувані спеціалісти, які не можуть влаштуватися на роботу, і які змушені працювати не за фахом.

Не останню роль тут відіграє система державного регулювання ринку освітніх послуг, зокрема у формі державного замовлення на підготовку фахівців, яка також не завжди є виправданою, оскільки дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили закладається вже на рівні підготовки фахівців у навчальних закладах. Проблема зайнятості майбутніх випускників повинна враховуватися вже під час обґрунтування і формування державного замовлення на підготовку фахівців, а також під час визначення ліцензійних обсягів їхньої підготовки [4]. Оскільки ситуація на ринку праці за час підготовки фахівця змінюється, то одним із шляхів попередження такої проблеми є прогнозування навчальними закладами та державою попиту на ринку праці як мінімум на п'ять-шість років. На жаль, сьогодні вони прогнозуванням попиту ринку праці не займаються.

Ще однією проблемою ринку освітніх послуг є невідповідність попиту і пропозиції на освітні послуги, що пов'язана з демографічною ситуацією. Наприклад, в останні роки пропозиція освітніх послуг перевищує попит, спричиняючи конкуренцію між навчальними закладами за абітурієнтів. Наочно співвідношення кількості народжених осіб та абітурієнтів показано на рис. 2 [5].

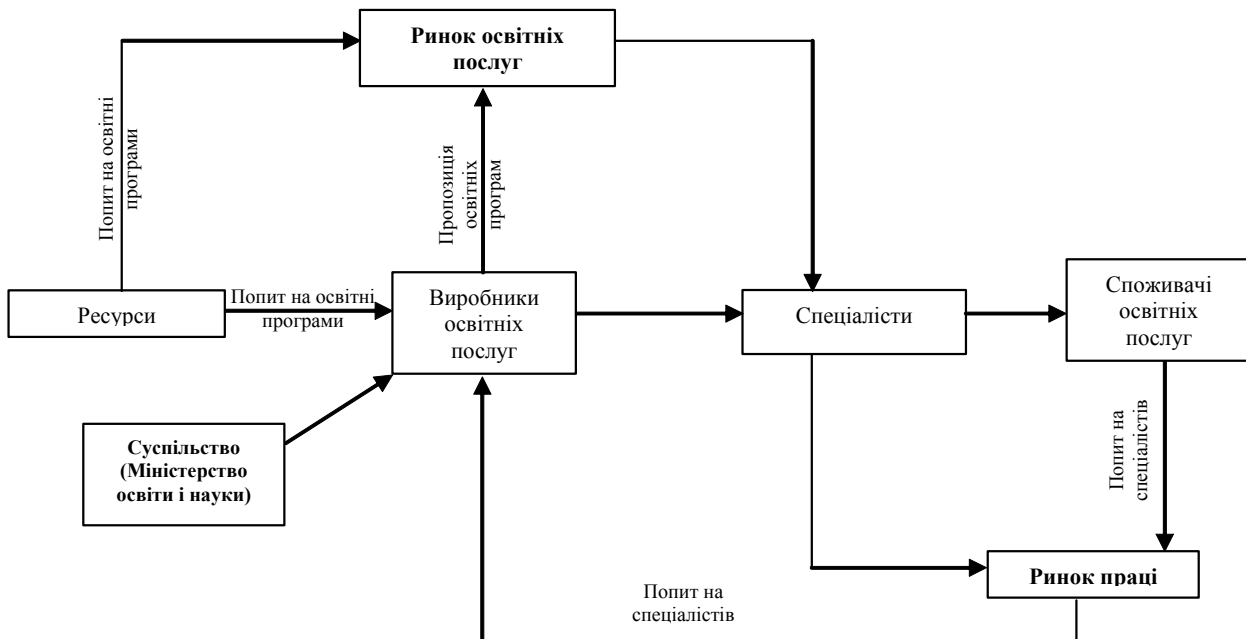

Рис. 1. Взаємозв'язок між ринком освітніх послуг та ринком праці

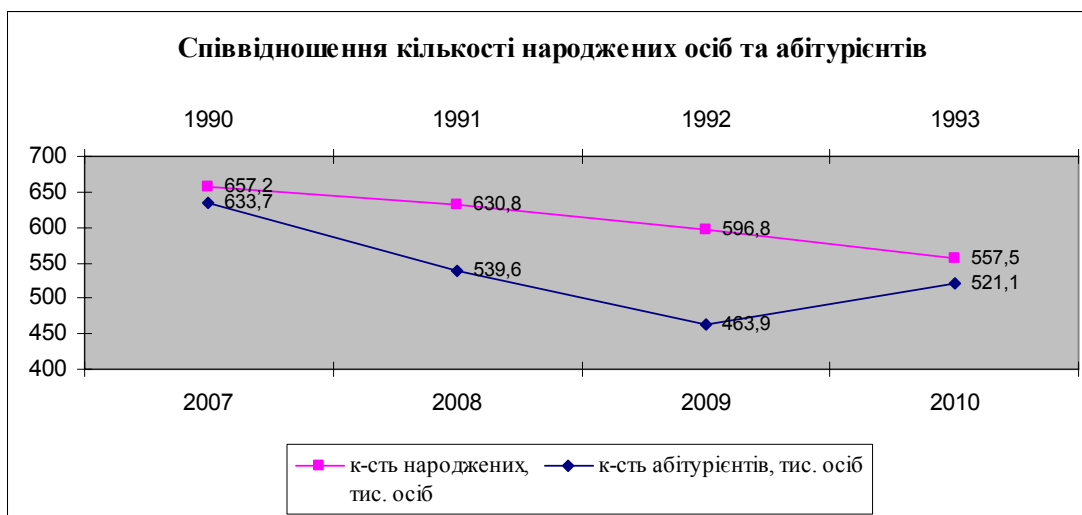

Рис. 2. Кількість народжених осіб та абітурієнтів, тис. осіб

Для побудови графіку зіставлялись два показники: статистика народжуваності в 1990–1993 роках та кількість абітурієнтів тих самих років народження, які поступили у навчальні заклади в 2007–2010 роках. Як видно із графіка, зменшення кількості народжуваності призвело до зменшення відповідно і кількості абітурієнтів. Щоправда починаючи із 2009 року, кількість абітурієнтів збільшилася. Однак, це можна зокрема пояснити запровадженням єдиного незалежного тестування на ринку освітніх послуг. Із введенням єдиного незалежного тестування, абітурієнти мають більшу можливість вибору кількох навчальних закладів відповідно до своїх знань і вподобань. Тому абітурієнт, в першу чергу, обирає не навчальний заклад, а спеціальність, а вже потім – освітню установу, де буде навчатися обраній спеціальності. В результаті, з одного боку, на ринку освітніх послуг конкуренція між навчальними закладами підвищується, внаслідок чого страждають менш конкурентоспроможні навчальні заклади. З іншого боку, можливість вступу відповідно до своїх вподобань сприяє більш якісному навчанню студентів, що, в свою чергу, підвищує рівень знань майбутнього працівника, та його конкурентоспроможність як фахівця на ринку праці, а також і конкурентоспроможність відповідного навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Підсумовуючи все вище сказане, можна стверджувати, що перед навчальним закладом неминуче постає проблема забезпечення його конкурентоспроможності. Ще більше актуалізується ця проблема у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу та її виходом на міжнародний ринок освітніх послуг.

Зупинимось тепер на проблемах конкурентоспроможності навчальних закладів на ринку освітніх послуг. Конкурентоспроможність навчального закладу – це вираження конкурентоспроможності як

комплексної характеристики навчального закладу за певний період часу в умовах конкретного ринку, що відображає перевагу перед конкурентами за низкою показників (фінансово-економічних, маркетингових, матеріально-технічних, кадрових і соціально-політичних), а також здатність навчального закладу до безкризового функціонування і своєчасної адаптації в умовах динамічно змінюваного середовища [6].

Аналіз чинників, які впливають на конкурентоспроможність навчальних закладів, дозволив виділити дві групи чинників: керовані і некеровані (табл.1). Некеровані чинники відображають сукупність умов, на які навчальний заклад вплинути не може і до яких змушений адаптуватися, а керовані – чинники, за допомогою яких освітня установа сама формує свою конкурентоспроможність в умовах ринку освітніх послуг.

Таблиця 1

Чинники, що впливають на конкурентоспроможність навчального закладу

Конкурентоспроможність навчальних закладів	
Керовані	Якість освітніх послуг
	Працевлаштування випускників
	Цінова політика
	Імідж навчального закладу
	Склад спеціальностей, спеціалізації
	Умови навчання та проживання
	Інфраструктура
	Вступна кампанія
	Наукова діяльність
	Рівень акредитації
Некеровані	Місцезорозташування навчального закладу
	Соціально-демографічні фактори
	Економічні фактори
	Політично-правові фактори
	Розвиток ринку освітніх послуг
	Технологічні фактори
	Міжнародні фактори
	Культурні фактори

Серед чинників, що заслуговують на особливу увагу, слід назвати „якість освітніх послуг”, зокрема мова йде про відповідність вимогам міжнародного ринку. Одним із свідчень якості може виступити те, що жоден із українських університетів не увійшов до рейтингового списку п'ятиста університетів світу. Хоча цей аргумент багато науковців вважає недостатньо вагомим, а рейтинги – суб'єктивними.

Зазначимо, що якість освітніх послуг – це один із важливих чинників, що впливає на конкурентоспроможність навчального закладу в цілому, водночас і на інші чинники, зокрема, склад спеціальностей, імідж і рівень акредитації навчального закладу. Підвищуючи якість освітніх послуг, навчальний заклад може суттєво підвищити свою конкурентоспроможність не тільки на ринку освітніх послуг України, але і на міжнародному ринку.

Розглядаючи поняття якості освіти, потрібно сказати кілька слів про освітні програми, з якими навчальний заклад виходить на ринок. Основними складовими освітньої програми є її зміст, організація і управління навчальним процесом, навчально-методичне та кадрове забезпечення. Для підвищення конкурентоспроможності освітньої програми повинні максимально відповідати вимогам ринку і водночас бути унікальними. Обов'язковим кроком для підвищення якості надання освітніх послуг є впровадження сучасного навчально-методичного забезпечення (наприклад, використання спеціалізованої електронної бібліотеки), а також новітніх технологій і передових методичних прийомів у процесі оцінки знань і умінь студентів. Вирішенню цієї проблеми може допомогти державне фінансування як освіти в цілому, так і навчального закладу.

Висновки. В умовах побудови ринкової економіки важливу роль у розвитку української освіти починає відігравати ринок освітніх послуг, на якому навчальні заклади конкурують пропонуючи свої послуги.

Ринок освітніх послуг має свої особливості, серед яких є і прямий, і опосередкований зв'язок із ринком праці. В результаті дисбалансу між ринком освітніх послуг та ринком праці, з'являються незатребувані спеціалісти.

Серед чинників, які впливають на конкурентоспроможність навчального закладу, можна виділити керовані чинники, на які навчальний заклад може впливати, та некеровані, до яких він змушений адаптуватися. З усієї сукупності чинників якість освіти є, мабуть, найвагомішим. Якість освіти впливає на конкурентоспроможність навчального закладу в цілому, а також на інші чинники.

Література

1. Безгласная Е.А. Проблемы обеспечения конкурентоспособности вузов и стратегии их деятельности в условиях региональной конкуренции / Е.А. Безгласная // Некоторые аспекты социодинамики сферы образования в современном российском обществе – М.: Московский общественный научный фонд. – 2000. – С. 20–26.
2. Прус Л. Теоретичні засади управління конкурентоспроможністю вищих навчальних закладів / Л. Прус // Вісник Тернопільського держ. екон. ун-ту. – 2006. – № 2. – С. 114–123.
3. Гаращук О.В. Детермінанти ринку освітніх послуг / О.В. Гаращук // Вісник Тернопільського державного економічного університету. Вип. II. – Тернопіль : “Економічна думка” ТДЕУ. – 2006. – С. 8–11.
4. Сафонова, В.Є. Удосконалення фінансово-економічного механізму функціонування закладів вищої освіти в Україні / В.Є. Сафонова // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 102–109.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
6. Майсаков Д.Л. Управление предпринимательской деятельностью государственного вуза: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : 08.00.05 економ. и управ. народным хоз. (эконом. предпринимательства) / Д.Л. Майсаков – Тюмень, 2002 – 20 с.

Надійшла 05.02.2012; рецензент: д. політ. н. Юськів Б. М.

УДК 658.012.8.33

Н. Д. БЕЛОУС

Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Узагальнено теоретичні аспекти поняття економічна безпека, досліджено її рівні, обґрунтовано наукові підходи щодо її сутності, окреслено їх переваги та недоліки. Дослідження присвячено теоретичному узагальненню економічної безпеки підприємств з метою обґрунтування її визначення в сучасних умовах функціонування підприємницьких структур.

Generalized the theoretical aspects of the concept of economic security, investigated its levels, grounded scientific approaches in relation to its essence, outlined its advantages and failings. Research is devoted to the theoretical generalization of economic security of enterprises with the purpose of ground of its determination in modern operating of enterprises structures conditions.

Ключові слова: економічна безпека, рівні безпеки, наукові підходи, господарська діяльність.

Вступ

Становлення ринкових відносин в Україні проходило одночасно із докорінними змінами відносин власності, а також формуванням нових умов для функціонування суб'єктів господарювання. На даному етапі перед підприємницькими структурами постають питання створення раціональних систем управління, які б забезпечили їх ефективне функціонування та максимізацію прибутку. Пошук альтернативних систем управління вітчизняними суб'єктами господарювання триває і надалі, оскільки їх функціонування відбувається в постійних кризових умовах в недосконалому економічному середовищі. За зазначених умов виникає необхідність забезпечення економічної стійкості підприємств, їх стабільності та здатності до прогресивного розвитку в умовах поєднання тенденцій глобальної та національної трансформації. Необхідно зазначити, що питання економічної безпеки набуває особливої актуальності в країнах, економіка яких переживає трансформаційну кризу. Так, трансформація будь-яких соціальних, економічних та політичних систем здебільшого відбувається в кризових умовах, які під впливом різноманітних чинників можуть перетворитися в безпосередні загрози для існування зазначених систем. Тому проблема формування стану економічної безпеки суб'єктів господарювання знаходиться у площині наукового дослідження сучасних проблем розвитку підприємницьких структур та перебуває у просторі підвищеної уваги вітчизняних і зарубіжних науковців. Питання економічної безпеки підприємств досліджується багатьма відомими практиками та науковцями, серед яких О.Г. Білорус [4], О.М. Бондаренко [2], В.І. Кириленко [10], І.І. Нагорна [3], С.М. Шкарлет [8] та ін. Однак, незважаючи на вагомий існуючий науковий дослідження все ще залишається ряд невирішених питань, зокрема щодо обґрунтування сутності, характеристики та значення економічної безпеки підприємств. Таким чином, відсутність єдиного наукового підходу щодо сутності економічної безпеки підприємств потребують подальшого дослідження і обґрунтування задля практичного застосування.

Постановка завдання

Неспроможність подолання негативних тенденцій в своїй діяльності, сучасні кризові умови функціонування суб'єктів господарювання в Україні підкреслюють актуальність зазначеної проблематики, а необхідність розробки ефективних засад економічної безпеки задля розробки системи відповідних заходів фінансово-економічної стабільності підприємств на основі світових тенденцій та існуючих наукових розробок обумовлюють мету дослідження.